

УДК 347.78.025

12.00.03 - цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА ТВОРИ FUN FICTION COPYRIGHT AND WORKS OF FUN FICTION

Коршакова О. М.,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри правового регулювання економіки

Харківського національного економічного

університету ім. С. Кузнеця

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту правової категорії fun fiction. Проаналізовано підходи до розуміння сутності фанфікшн різних наук та наголошено на необхідності правового закріплення та регулювання явища фанфікшн.

Ключові слова: похідний твір, пародія, авторське право, адаптація творів, fun fiction.

Статья посвящена исследованию сущности и содержания правовой категории fun fiction. Проанализированы подходы к пониманию сущности фанфикшн различных наук и акцентировано внимание на необходимости правового закрепления и регулирования явления фанфикшн.

Ключевые слова: производное произведение, пародия, авторское право, адаптация произведений, fun fiction.

The article is devoted to the nature and content of the legal category of fun fiction. The approaches to understanding the essence fan fiction various sciences and the necessity of legislation and regulation the phenomenon fan fiction.

Keywords: derivative work, parody, copyright, adaptation, fun fiction.

Творчість людини є безмежною, вона отримує вираз у творах мистецтва, літератури, винаходах та інших проявах розумової творчої діяльності. Одним із таких проявів є творчість шанувальників відомих художніх творів, кінофільмів, серіалів, аніме, комп'ютерних ігор, тощо, що отримало назву – фанфік (фанфікшн). Інакше кажучи фанфік - літературна творчість фанатів за мотивами оригінального твору. Як правило, фанфіки створюють фанати заради розваги, для того, щоб історія улюблених героїв не закінчувалася в момент закінчення книги або кіно або для того, щоб змінити деякі сюжетні лінії та історії персонажів. Об'єднує фанфіки тільки одне: любов авторів і читачів до створеного світу.

Метою цієї статті є виявлення специфіки правової охорони похідних творів, а саме – fun fiction.

На жаль в Україні явище фанфіків залишається недослідженим, хоча історія створення продовжень відомих творів має давню історію. Фанфіки стали об'єктом дослідження філологічних та психологічних досліджень, як наприклад, робота К. А. Прасолової [1] і навіть педагогічних, наприклад, Г. П. Чух [2, с. 256] пропонує використовувати фанфіки в навчанні з метою зацікавленості учнів у пошуку нових креативних ідей, сприятиме творчому самостійному становленню школярів. Щодо правової точки зору на використання фанфікшенів в Україні, то предметом дослідження правознавців фанфіки не виступають. Навіть в останніх дослідженнях з тематики охорони авторських прав, як наприклад, в роботі І. В. Тарасової «Авторське право на похідні літературні твори» [3] проблема творів фанфікшн не підіймається. В той час як такі твори є самостійним об'єктом інтелектуальної власності, що охороняється авторським правом, а також

зачіпають інтереси автора оригіналу твору, а отже потребують правового врегулювання.

Взагалі сам термін «фанфік» з'явився в 1965 році і є похідним від англійського *fun fiction*, тобто фантастика для задоволення. Фанфікшенами називалися невеликі твори фантастичного жанру, написані любителями, тобто історії написані звичайними людьми в жанрі наукової фантастики. Не зважаючи на це. Перші прояви фанфікшену відомі ще з XV століття. Так, більшість відомих творів В. Шекспіра є переробкою та доопрацюванням давніх грецьких міфів. Чергова хвиля зростання фанфікшн зумовлена популярним романом Дж. Роулінг «Гаррі Поттер», що створив числену кількість перекладів, адаптацій, ігор та пародій, тобто шанувальниками було створено цілий світ за творами письменниці. Варто відмітити суперечливий фанфік від російського письменника Д. Ємця. В нашій країні дана серія також має своїх прихильників, було здійснено переклад на українську та інші мови, а видавництва здійснюють публікацію цих книг з серії про пригоди дівчинки, чие ім'я та життєві пригоди дуже схожі на головного героя та всесвіт, створені Дж. Роулінг. Спочатку книжки про Таню Гроттер сприймалися як пародії, а отже не були порушеннями авторських прав. Але з часом серія набула розвитку, з'явилися прихильники саме Тані, а не оригінального твору про Гаррі Поттера, книжку, навіть планують екранізувати. Але не всі країни позитивно сприймають дану книгу. Так, поширювати книгу під назвою «Таня Гроттер і магічний контрабас» за рішенням суду у Голландії не можна. Представники Дж. Роулінг та інші правовласники вимагали заборонити її видання, вважаючи цей твір не оригінальною новелою і не пародією на книгу «Гаррі Поттер і філософський камінь», а плагіатом. Адвокати письменниці наполягали в суді, що Д. Ємець вкрав у їх клієнта «сюжет, інтригу і характери», а отже має понести покарання та відшкодувати завдані збитки.

Отже, постає потреба в дослідженні суті фанфікшн та виробленні відповідних пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства з

питань охорони авторського права. Але, перш ніж надати правову характеристику даного процесу необхідно розібратися з законодавчим підґрунтям авторського права загалом та окремих аспектів його використання.

Стаття 420 Цивільного кодексу України містить перелік об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються, до яких відносяться літературні та художні твори, виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення та інші об'єкти. Виходячи з основоположних принципів охорони авторського права, для виникнення, здійснення і захисту авторських прав не вимагається реєстрація твору чи дотримання будь-яких інших формальностей. Крім того, українським законодавством здійснюється захист і творів, що були оприлюднені як на території нашої країни, так і в інших країнах, у відповідності з міжнародними договорами відповідно до ст. 3 Закону України «Про авторське право та суміжні права» (далі – Закон).

В ст. 14-15 Закону надано перелік майнових та особистих немайнових прав автора, до яких відноситься виключне право автора на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами шляхом відтворення творів; публічного виконання і публічного сповіщення творів; публічна демонстрація і публічний показ; переклади творів; переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів та інші; право авторства та на ім'я; а також право на збереження цілісності твору і протидії будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора.

Важливим для нашого дослідження, а саме – з'ясування правомірності існування фанфіків є і положення, що міститься в ст. 9 Закону, за яким частина твору, яка може використовуватися самостійно, у тому числі й оригінальна назва твору, розглядається як твір і підлягає охороні. Поняття «частина твору» в чинному законодавстві не розкривається, а отже, зробити висновки чи є використання персонажів твору, їх імен, місцевостей частиною твору, яка охороняється не можливо.

Отже, правомірне написання та використання творів фанфікшн можливе за умови дотримання наступних моментів:

1. За автором оригінального твору залишається виключне право на твір, а отже автори творів фанфікшн не отримують матеріальної вигоди;

2. Обов'язкове посилання на автора оригіналу з метою дотримання права автора на авторство та на ім'я.

Перші два пункти дотримуються шляхом зазначення дисклеймеру – тобто попередження, в якому автор повідомляє читачам, а здебільшого особливо правовласнику, що фанфік був створений не з метою отримання прибутку, і зазначає, кому саме належать права на використаних персонажів. Також в дисклеймері може міститися попередження про зміст самого фанфіка.

3. Дотримання права автора на недоторканність твору. У оригінальний твір фанфікшн змін не вносить, він лише дозволяє висловити свої фантазії щодо розвитку певної теми сюжету, розширення всесвіту героїв, написання пере історій або продовження.

Таким чином, дотримуючись вищезазначених положень, діяльність автора фанфіку не буде вважатись порушенням прав автора оригінального твору. Але, це можливо лише за умови, що автор фанфіку не продає свої твори, тобто не отримує прибуток. Українське законодавство не містить такого поняття як вартість для покриття видатків на публікацію, а отже, будь-який продаж фанфіку буде вважатись порушенням законодавства про охорону авторського права. У зв'язку з цим можна розглянути декілька випадків правомірного використання фанфіків.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» до об'єктів авторського права відносяться і похідні твори. Під похідними творами розуміються твори, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову. Тобто, перекладач і автор іншого похідного твору

користується авторським правом на створений ним твір за умови дотримання ним прав автора твору, що піддалося перекладу, переробці, аранжуванню або іншій переробці. Отже, якщо здійснюється любительський переклад твору, його адаптація, наприклад, під рольову гру необхідно дотримуватись прав автора оригінального твору. З цією метою варто здійснити запит до правовласника щодо отримання дозволу на використання імен, географії світу оригінального твору, його сюжету. Тільки отримавши письмову згоду правовласника, можна на законній основі здійснювати публікацію адаптованого твору. Згода автора оригінального твору є формою реалізації його майнового авторського права на використання твору.

Іншим правомірним способом існування фанфікшн є пародія. Пародія також відноситься до похідних творів. У лінгвістиці пародія розуміється як зображення літературного твору в єдності його форми і змісту, тобто те, що було формою оригіналу (композиція, прийоми створення образів, ритмічна організація та інші лінгвістичні особливості) стають змістом пародії. Пародією може виступати не тільки окремий твір, але і певний функціональний стиль, або реєстр мови, літературний жанр, або літературний напрям в цілому.

Фанфіки не часто отримують вираз через пародії через те, що спільноти послідовників, в основному об'єднують прихильників письменника, які не схильні висміювати творчість улюбленого автора. Законодавство не дає визначення пародії, а тому за загальним правилом під пародією розуміють термін у загальноживаному значенні. Буквально термін «пародія» - це «спів навиворіт» і використовується для позначення жанру, в якому при збереженні форми першоджерела змінюється зміст, частіше комічним чином.

Як відмічає А. В. Колосов [4, с. 122] в юриспруденції до пародії слід відносити твір, що висміює інший оригінальний твір або його частини. Однак для кваліфікації твору як пародії не слід обмежуватися лише цим визначенням - необхідно враховувати критерії розмежування. Так, до ознак твору-пародії, по-перше, можна віднести її комічний характер. Пародія

завжди спрямована на те, щоб викликати сміх. По-друге, пародія має бути впізнаваною, тобто мати ефект, при якому пародія неминуче асоціюється у сприймаючої її особи з оригінальним твором. Впізнаваність може досягатися або у зв'язку з вдалим комічним відтворенням змісту оригінального твору, або у зв'язку із запозиченням форми оригінального твору. Пародія повинна бути очевидною, а пародійний твір має сприйматися не як запозичений, скопійований або перероблений у вигляді продовження, нової версії розв'язання сюжету тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити, що фанфікшн - це різновид творчості шанувальників відомих творів мистецтва, що використовує ідеї сюжету і персонажів оригінального твору. Фанфікшн має бути невідприємливим, тобто отримання вигоди з написання фанфіків заборонено, у іншому випадку фанфікшн має носити характер пародії або здійснюватись виключно за письмової згоди автора оригіналу.

І насамкінець, існування творів фанфікшн є доволі цікавим та багатограним питанням, що потребує подальшого дослідження, зокрема з'ясування аспектів охорони авторських прав саме автора фанфіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. К. А. Прасолова. Фанфикшн: литературный феномен конца XX-начала XXI века (творчество поклонников Дж.К.Ролинг) : дисс... кандидата филологических наук : 10.01.03 / Прасолова К. А.- К., - 2008.- 253 с.

2. Г. П. Чух. Використання фанфіків на уроках літератури як виду завдань для розвитку креативності учнів / Чух Г. П. // Таврійський вісник освіти. - 2013. - № 2. - С. 254-259.

3. І. В. Тарасова. Авторське право на похідні літературні твори : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право / Тарасова І. В. - Харків, - 2015. -18 с.

4. В. А. Колосов. Пародия в системе авторского права / Колосов В. А. // Закон. -2013. - № 9. - С. 120 – 132.